

АЛБАНСКОТО ОБИЧАЙНО ПРАВО („КАНУНА НА ЛЕКА ДУКАГИНИ“) И КОМИТЕТИТЕ ЗА НАЦИОНАЛНО ПОМИРЕНИЕ В АЛБАНИЯ – МЕЖДУ ОБИЧАЙНОТО И ОБЕКТИВНОТО ПРАВО

Станислав Станев, редовен докторант по Международно право и международни отношения в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Република Албания е държава, намираща се в западната част на Балканския полуостров. Територията ѝ е 28 748 кв.км., а населението ѝ е малко повече от 3 000 000.¹ В религиозно отношение по време на преброяването през 2011 година е отчетена следната статистика: 58,79% мюсюлмани; 17,06% католици; 6,75% православни и почти 25% нерелигиозни.² Тези резултати са оспорени от Албанската православна църква, която отказва да признае това преброяване, тъй като приема броя на православните в него за нереалистично малък, като за да обоснове своята теза, изтъква множество причини³. Предвид факта, че значителна част от населението на градовете в Южна Албания (вкл. големите Вльора, Корча, Саранда, Поградец и Берат) са основно православни, това възражение не е лишено от основание. Към настоящия момент трудно може да се направи точна статистика поради големия брой атеисти, много от които биват включвани в статистиките на различните изповедания. При анализа на религиозните общности в Албания трябва да се има предвид, че в държавата липсва разделение на населението по религиозен принцип. Различните религиозни общности живеят в разбирателство помежду си. В тази връзка прави впечатление дори и разликата между мюсюлманските села, обитавани в Република Македония, и тези в Албания. В първите видимо се отдава много по-голямо значение на религията. Основната част от населението са етнически албанци, но има и други етнически общности като гърци, арумъни, черногорци, българи (обитаващи областите Гора, където се наричат горани или нашинци; Голо бърдо и Мала Преспа, където значителна част от тях са с македонско самосъзнание и като такива са признати за малцинство). Етническите албанци се делят на две големи групи: тоски, които населяват Южна Албания, и геги – живущи в северната част на страната. Албанският книжовен език е базиран на

1 <http://www.nationsonline.org/oneworld/albania.htm>

2 http://www.instat.gov.al/media/177358/njofitim_per_media_-_fjala_e_drejtorit_te_instat_ines_nurja_per_rezultatet_finale_te_census_2011.pdf

3 <http://shqiptarja.com/home/1/kisha-ortodokse-censusi-fshehu-17-te-besimtareve-137234.html>

диалекта на тоските. Вероятно причина за това е, че комунистическият лидер Енвер Ходжа, управлявал страната повече от 40 години, е тоск (роден в град Гирокастро в Южна Албания). Огромната част от населението – над 96%⁴, е грамотно. Административното деление на държавата включва 12 области, а столицата Тирана е със специален статут. В икономическо отношение Албания (наред с Молдова) е една от най-бедните страни в Европа. Държавата има сериозни проблеми с безработицата и корупцията. А липсата на инфраструктура (която се навакса в последно време) и корупцията са една от основните пречки пред чуждестранните инвеститори. Географски Албания е планинско-хълмиста държава с голям излаз на море (Адриатическо и Йонийско) – крайбрежната ивица е дълга 362 км.

След Втората световна война Албания е управлявана от комунистическия режим на Енвер Ходжа (починал през 1985 г.). През 1990 година тоталитарната власт пада и Албания поема по нов път на развитие. Към настоящия момент държавата е член на НАТО⁵, но все още е доста изостанала в сравнение с останалите държави от Югоизточна Европа.

Традиционно повечето хора приемат Албания като екзотика и я свързват с редица негативни асоциации, една от които е кръвното отмъщение. Последното, въпреки широките крачки на държавата, за съжаление все още е реалност. Следва да се отбележи, че кръвното отмъщение не се осъществява хаотично, а по строго определени правила. Същите са закрепени в т.нар. „Канун на Лека“. Става въпрос за албанско обичайно право, което е било въведено от Албанския средновековен владетел Лека Дукагини, живял през XV век. Лека Дукагини е познат и в българския юнашки епос като „дете дукагинче“. Този владетел, който се явява съвременник и съперник на известния албански владетел Георги Кастриоти (Скендербег), е известен законодател, известен със своя „Канун“ (законник), обединяващ северноалбанските обичайни норми и право в единен кодекс. Последният може да бъде наричан по този начин само условно, тъй като до XX век няма данни да е съществувал в писмен вид.

Към настоящия момент Канунът на Лека намира широко уважение в Северна Албания, в териториите източно от Шкодра и най-вече в областта Мирдита. Известно, макар и ограничено, влияние има и в някои южни райони. Може да се каже, че Кануна на Лека има действие основно в териториите, населявани с геги⁶, а при тоските

4 http://www.unicef.org/infobycountry/albania_statistics.html

5 http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52342.htm

6 Russel King, Nicola Mai Out Albania: From crisis Migration to social inclusion in Italy, с. 62, достъпно на http://books.google.bg/books?id=PUaNmz4Uc4C&pg=PA62&redir_esc

приложението му е ограничено. Тук следва да се отбележи, че няма данни другите етнически общности, живеещи в Албания (българи, гърци, власи) да са спазвали и прилагали правилата на Кануна на Лека. Българите в Албания са както християни (в областта Мала Преспа и отчасти в Голо бърдо), така и мюсюлмани (в Голо Бърдо и Кукъска Гора). Т.е. може да се каже, че албанското обичайно право се е прилагало само сред албанци, като за другите общности то не е било задължително, а може би дори е било непознато. Причините за това са, че българските общности обитават високи и труднодостъпни планински райони, което на практика ги е изолирало от останалите. Дори към днешна дата сред тях има хора, които не знаят добре (или въобще не знаят) албански, а в предходните периоди това явление е било много по-мощно. При това положение, предвид езиковата бариера и изолираността, е разбираемо защо Кануна на Лека не е станал част от живота на българските, а и на другите общности, живеещи в Албания.

Не са запазени писмени паметници, в които да са записани правилата на Кануна. Столетия наред те са се предавали устно – от уста на уста, и са се учили наизуст от старейшините. Католическият свещеник Стефан Гечов, роден в Янево (*днес в Косово*) пръв започва да събира и описва правилата на Кануна. Стефан Гечов е убит през 1929 г., а неговият труд е издаден посмъртно през 1933 година в Шкодра под заглавието „Канун на Лека Дукагини“⁷. Предвид преждевременната насилствена кончина на Гечов се предполага, че много от непубликуваните му текстове са загубени. Съществува вероятност и да не е успял да запише всички правила приживе. Т.е. възможно е издаденият законодателен сборник да не съдържа всички норми, които са регулирали обществените отношения на хората, признаващи Кануна. Във всеки случай всички изследователи на Кануна на Лека използват като база именно труда на Стефан Гечов, а изследванията не са намерили правила, които да не са отразени в неговия сборник. Следва да се отбележи, че съвременните албански издания на Кануна на Лека, при съставянето на които безспорно са участвали етнолози и юристи, копират съдържанието на Гечов. Т.е. може да се направи изводът, че реално в издадения сборник се съдържа основната част на този законник, а ако има нещо пропуснато, то или е незначително, или е загубило актуалност и вече не се прилага, защото в противен случай със сигурност щеше да направи впечатление.

Стефан Гечов е подредил правилата на Кануна в определена

=y#v=onepage&q&f=false

7 Kanuni i Lekë Dukagjini (The Code of Dukagjini), by Leonard Fox Gjonlekaj Publishing Co, New York, 1989.

структура. Но тук следва да се има предвид, че тази структура си е чисто негов „принос“. Това е така, тъй като допреди Гечов не е имало (или не е стигнал до нас) писмен носител на правилата на Кануна. И поради тази причина е невъзможно да се определи как е бил структуриран законникът. Всъщност, реално едва ли е имало определена структура, тъй като правилата са се прилагали, както са заучени – според всеки индивидуален случай.

Структурата на Кануна в сборника на Гечов се състои от 12 глави, някои от които от своя страна се делят на подглави⁸:

1. Църква

- ▲ Църквата
- ▲ Гробища
- ▲ Църковно имущество
- ▲ Духовниците
- ▲ Църковните служители

2. Семейство

3. Брак

- ▲ Годож
- ▲ Сватба
- ▲ Правила за ергените
- ▲ Сватовство
- ▲ Разделение
- ▲ Наследяване

4. Къща, добитък и собственост

- ▲ Къщата и нейните околности
- ▲ Добитък
- ▲ Собственост
- ▲ Граници

5. Работа

- ▲ Работа
- ▲ Лов
- ▲ Търговия

6. Сделки

- ▲ Заем
- ▲ Дарения

7. Дадена дума

8. Чест

- ▲ Индивидуална чест
- ▲ Обществена чест
- ▲ Родство, братя и кръстници

⁸ Пак там.

9. Вреди

10. Престъпления

- △ Престъпници
- △ Кражби
- △ Убийство

11. Правила за възрастните

12. Освобождение и изключения

- △ Видове изключения
- △ Смърт

Уважението към този законник в Албания е много сериозно. Това си личи от факта, че повече от половин хилядолетие (практически дори и до днес в някои региони – Северна и Североизточна Албания) обществото приема въведените правила и ги прилага безпрекословно.

Следва да се обърне внимание и на един интересен момент – отношението на Кануна към религията и на религията към Кануна. Първата глава от събраните от Стефан Гечов текстове касае църквата.⁹ Вероятно като духовник той умишлено е поставил най-напред правилата, уреждащи нейния статут. Прави впечатление, че, като се казва „църква“, се има предвид религиозната институция, без да се посочва коя и каква точно. Т.е. от текстовете, стигнали до нас, не може да се определи коя религиозна институция е касало. Самият Лека Дукагини е бил християнин католик и към момента на създаване на тези правила те са били насочени основно към управляваните от него католически общности. Впоследствие, след завладяването на албанските земи, значителна част от населението (включително живеещото в териториите, управлявани от него) е било ислямизирано. Както посочихме и по-горе, в Албания освен мюсюлмани живеят и много православни християни и католици. И всички тези религиозни общности през вековете са почитали правилата на Кануна. Следва да се има предвид уточнението, че най-широко е застъпено приложението му (както посочихме) в Северна Албания – в района на Шкодра и на изток от него¹⁰. В този район са живеели основно католически общности, значителна част от които биват впоследствие ислямизирани. Приложението на Кануна в южните райони, които поради съседството с и поради присъствието на гръцко и българско етническо население са

9 Kanuni i Lekë Dukagjini (The Code of Dukagjini), by Leonard Fox Gjonlekaj Publishing Co, New York 1989.

10 Ива Донева. Помирението в Албанската традиция. Магистърска дипломна работа. София, СУ „Св. Кл. Охридски“, Катедра по общо, индоевропейско и балканско езиковедие, ноември 2005, с. 7, достъпна на http://www.albanian.dir.bg/zip-ove/diplom_pajtimi.pdf

православни, е доста по-слабо. Доколкото Канунът не предвижда специално отношение към някои от религиозните течения и при положение, че е ползван от всички религиозни общности, може да се направи един интересен извод: Кануна на Лека представлява ~~еветек~~ законодателство със светски характер, проявяващо еднакво отношение към различните религии и представителите на религиозни общности в страната.

Както се вижда, регулацията обхваща всички обществени отношения, актуални към периода на XIV век. Все пак анализът на текстовете и, по-конкретно, на предвидените санкции, показва, че „законодателят“ е обърнал специално внимание на следните институти: госта, дадената дума; кръвното отмъщение.

Гостът

Гостът според албанската традиция и албанското обичайно право е благословение. Приема се, че домът на един човек принадлежи на Бог и на госта^{11 12}. Именно поради това гостът в един дом се счита за свещен. В моментът, в който един човек стъпи в дома на друг като гост, то той се счита за неприкосновен. Ако нещо се случи на гост, то домакинят и неговото семейство са длъжни да отмъстят¹³. Онзи, който не отмъсти за госта си, бива опозорен и отритнат от цялото общество.

Ако гостът загуби живота си, позорът е толкова голям, че домът, в който това се е случило, трябва да бъде разрушен, като в немалко случаи това се осъществява лично от домакина, който по този начин поема отговорността за позора.

В тази връзка, ако кръвен враг отиде в дома на семейство, на което трябва да плати с кръвта си, то той се приема като гост и, независимо от това, се ползва с всички привилегии на госта¹⁴, а семейството е длъжно да му окаже уважение и да му даде защита, ако такава се прилага по правилата на Кануна. Гостите могат да извършат всичко, като в този случай отговорността пада върху стопанина, който е дал подслон.

Тук си заслужава да се отбележи, че оръжието по правилата на Кануна заема сериозно място в житейската философия. Всеки мъж разполага с оръжие. Но когато някой отиде на гости, за да придобие качеството на гост, той трябва да остави оръжието си на домакина. От този момент гостът, който е без оръжие и се приема

11 Ива Донева. Цит. съч., с. 34.

12 Анастасия Пашова, Димитър Бело. Обида на честта не може да се компенсира или още за страшния Канун, достъпна на <http://www.history.swu.bg/PDF/4a.pdf>

13 Ива Донева. Цит. съч., с. 35.

14 Пак там, с. 36.

като беззащитен, става свещен, а грижата и отговорността за него пада върху домакина.

Гостът губи своята неприкосновеност в няколко изключително редки случаи, които са изрично изброени¹⁵:

- ако обере храната от блюдото със залък;
- ако пипне огнището.

Не може да се каже със 100% сигурност каква е причината за тези изключения. Все пак, като се има предвид философията на уважението към личността и честта на човека в албанското общество, може да се направи следният извод. Вероятно причината за отпадане на своеобразния имунитет на госта в описаните случаи се състои в това, че с подобно поведение гостът демонстрира неуважение към домакините и по този начин им показва, че според него те не са достойни и достатъчно гостоприемни, тъй като не му дават нужното (достатъчно храна и топлина).

Дадената дума

Дадената дума (обещанието), или „беса“ на албански език, е един от фундаментите на албанската национална философия. Това е съвсем разбираемо поради факта, че обещанието / ангажиментът стои в основата на всяка правна система.

За да може едно население да съществува, да поддържа и да развива определен стандарт на живот, трябва да има стабилност на икономическите отношения. Тя може да съществува, когато всяка от страните по едно правоотношение спазва своите ангажменти. В тази връзка припомняме, че още нормите на римското частно право, на което е базирана днешната континентална (пандектна) права система, полагат усилия да мотивират всяка от страните да се придържа стриктно към обещаното. Това може да се види и в законодателство в Република България. Така например съгласно разпоредбата на – чл. 20а от Закона за задълженията и договорите казва/ се урежда, че „Договорът има силата на закон за тези, които са го сключили“.

Правилата на Кануна на Лека също показват изключително внимание към поетите ангажменти. Глава 7 от компилацията на Стефан Гечов е посветена на дадената дума („беса“ на албански език)¹⁶. Предвид сериозността, която Канунът влага в дадената дума, съвсем спокойно като синоним може да се използва и „клетва“. Кануна на Лека признава три вида клетва: най-тежката е върху камък; над кръста или

15 Анастасия Пашова, Димитър Бело. Цит съч., с. 226.

16 Kanuni i Lekë Dukagjini, с. 118-128.

Евангелието; над главите на синовете^{17 18}. Използването на кръста и Евангелието при полагане на клетвата е едно от доказателствата, че при създаването си Канунът е регулирал отношения между християнски общности, като, независимо от това, че по-късно те са били ислямизирани, уважението към стария закон не се измества от новата религия, а се запазва.

Дадената дума („бесата“) е един от фундаментите на албанското общество и се приема като идеал. Поради това бесата служи като регулиращ фактор, който опазва реда и спокойствието. Албанецът, който даде беса, е длъжен да я спазва, независимо от вътрешния конфликт, в който може да се озове поради нея. Като пример може да се посочи, че далият беса на своите кръвни врагове, на които има задължение да отмъсти, е длъжен да уважава и спазва обещаното, каквото и да му коства.

Дадената дума подразбира гаранция на поетите задължения. Неспазването ѝ се счита за позор, който се измива с кръв. Беса може да се дава не само индивидуално – от един човек, но и колективно. Често се е случвало цели села да си дават дума едно на друго да спрат кръвните отмъщения за определен период, например по време на жътва. Несъгласният с бесата или този, който я е нарушавал, е бил убиван от своите съселяни, защото по този начин е опозорил цялото село.

Кръвното отмъщение

Кръвното отмъщение е най-тежката санкция за нарушаването на правилата на Кануна на Лека. Прави впечатление, че като наказание то не се налага от държавата, а от лицата, които са пострадали от деянието на закононарушителя. Държавата не се меси и не може да се намеси, нито да го предотврати. Нейната роля се заключава в това да въведе правила, по които то да се осъществява, като така по някакъв начин регулира процесите, за да не се изпадне в тотален хаос. Самият факт на тази регулация, при която отсъства забрана за отмъщение и предвидена санкция за такова, показва, че държавата е съгласна с подобно поведение, но ако то бъде съгласно въведените правила. Поради това може да се направи следният извод: кръвното отмъщение се приема за законосъобразно поведение от Кануна на Лека. А изричното изброяване на случаите, в които то може да бъде осъществено, го превръща в един вид санкция, която обаче не се осъществява от държавни органи, а от лицата, които съгласно правилата на Кануна се явяват пострадали от

17 Анастасия Пашова, Димитър Бело, Цит съч., с. 224.

18 Русана Бейлери. Албанският Канон на обичайното право и художествените му интерпретации, достъпна на <http://www.albanian.dir.bg/studii/kult/st-kult-4-KANON.htm>

неправомерно деяние. За налагането на такова едно наказание не се води съдебен процес и не се доказва вината. Затова се разчита на съвестта и уважението към действащите правила на този, който предприема отмъщението, като за злоупотреба с тези правила нарушителят на свой ред носи отговорност на собствено основание. В този случай към угрозата за живота му се прибавя и позорът от това, че е нарушил закона. Смъртното наказание (кръвното отмъщение) може да бъде резултат от множество различни нарушения на установените правила.

Кръвното отмъщение се извършва открито и публично¹⁹. Целта е обществото да може да види, че провинението на убития не е останало без последствия. Кръвта обаче може да се „вземе“ открито и в очите. Не е допустимо (и се гледа с много лошо око) да се убие смъртният враг, когато спи или когато се намира в някаква друга голяма опасност, която му пречи да се фокусира върху своята защита. Обикновено врагът бива предупреждаван, че му предстои да плати с живота си и след това бива убиван. Като цяло кръвното отмъщение може да се реализира винаги и навсякъде с някои изключения, които са изброени по-долу.

Не може да се убива за отмъщение в собствената къща или в къщата на друг човек. Както посочихме по-горе, домът е свещен и се счита, че е на Бог и на госта.

Убийство (вкл. и кръвно отмъщение) не може да се осъществи и на публични места: пазари; религиозни храмове: джамии и църкви; защитени в това отношение били и водениците, както и на 40 крачки от тях, както и реките и районът на 400 крачки от тях. Тези ограничения са предвидени, тъй като се приемало, че шумът на водата може да попречи да се чуят думите на отмъстителю; имало е и крайпътни ханове и пътища, които са закриляни от беса и там не е можело да се пролива кръв заради отмъщение. Не можело да се убива и когато виновният е в компанията на жени и / или деца; когато отива на сватба или се връща от такава; когато отива или се връща от погребение; когато отива да се моли или се връща от молитва²⁰.

Кръвното отмъщение можело да се насочи само срещу мъже.²¹ Защитени от кръвното отмъщение били жените и децата. Това е така, защото, от една страна, жената се считало, че е от друг род, а от друга, защото жената и детето не са в състояние да се защитят. Приема се, че едно момче става мъж, след като навърши петнадесет години. До тази възраст той е неприкосновен, бранен от правилата, но след това става

19 Ива Донева. Цит. съч., с. 19.

20 Пак там, с. 22.

21 Пак там, с. 21.

уязвим за отмъщение. Не могат да бъдат убивани за отмъщение и престарели или недъгави членове на рода на убиеца. Недосегаеми за кръвно отмъщение били също духовниците.

Ограниченията на кръвното отмъщение във времево отношение трябва да се разгледат през призмата на бесата. Ако някой извърши нещо, за което се полага проливане на неговата кръв, то неговите роднини имали право да отидат в къщата на убития и да измолят „малка“ беса – 24-часова отсрочка на отмъщението. Голямата беса е едномесечна отсрочка – тя се искала от старейшините на селото по молба на близките на убиеца. За такава беса можело да се моли, само ако последният е спазвал всички правила на Кануна непосредствено след убийството²².

Помирение

Помирение по правилата на Кануна на Лека

Прилагането на правилата на Кануна довело до обезлюдяване на големи територии и до един нескончаем низ от убийства на хора между враждуващите родове. За да се предотвратят безкрайните убийства, е предвиден институтът на помирието. Помирието се осъществявало чрез наследници. Като такива определено били избирани духовниците – заради техния авторитет като такива и поради факта, че последният им давал своеобразен имунитет.

За да се получи помирение, първо трябвало да се поиска прошка. Именно с това бил натоварен посредникът.²³ Той отивал в къщата на убития, за да поиска такава, като в момента, в който станел посредник, той бил неприкосновен. Убийството на посредник се считало за безчестие и се осъждало много строго – цялото село отмъщавало на извършителя.

Старейшините също можели да посредничат при помирието.²⁴ Самите старейшини били уважавани поради факта, че те познавали, уважавали и спазвали Кануна. Процедурата на помирение с участието на старейшина е по-различна от другата, тъй като въпросът се дискутирал между самите старейшини, които излизали с решение, съобщавано на останалите. В тази процедура, която наподобява съдебен процес, всяка от страните си избирала старейшина, който ще я представлява най-добре. Ако старейшината се съгласял да се заеме със случая, то той се превръщал в нещо като адвокат на съответния род. Решението за помирието, вземано от съвета на старейшините,

22 Пак там.

23 Пак там, с. 28.

24 Пак там, с. 29.

трябвало да е справедливо и да удовлетворява и двете страни, както и да бъде приемливо за обществото.

Помирението било възможно при спорове от всякакъв характер, но най-трудно било да се осъществи при кръвните отмъщения. Особено сложно било, когато единият род имал повече убити от другия. Помирението ставало, след като се поиска и се даде прошка, и приключвало с обяд, на който присъствали и двата рода. Когато помирението е станало с участието на старейшини, и двамата били длъжни да присъстват.

При помирението, независимо дали се е осъществявало чрез посредници, или от старейшини, задължително имало гаранция.²⁵ Същата трябвало да обезпечи помирението да е постоянно, а не временно. Гарантът се избирал от страните и неговата задача била чрез авторитета си да препятства ново избухване на напрежение по повод на конфликт, който вече е завършил с помирение. Той бил пожизнен такъв и в случай на нарушение на гаранцията трябвало да накаже лично нарушителя, като му отнеме живота – считало се, че с нарушаване на гаранцията се накърнява честта на самия гарант.

Изключение от задължителността на гаранцията е хипотезата, в която двата рода са дали равен брой жертви. Тогава не било задължително да се търси допълнителна стабилност на помирението чрез гарант.

Има случаи, в които помирението не е възможно. Така е в случаите при убийство на гост.²⁶ Както посочихме по-горе, гостът се считал за свещен не само за домакина, но и за другите хора, а проливането на кръвта на гост се приемало като накърняване на честта на домакина. Затова той бил задължен да отмъсти за смъртта на госта си. Обществото се отнасяло зле към тези, които не са отмъстили и дори не са опитали да отмъстят за убийството на своя гост. Тук следва да се отбележи, че е имало задължения и за гостите. Освен да оставят оръжието си, те били длъжни и да съобщят на своя домакин дали се намират в конфликт с някого, за да знае той и да може да вземе необходимите мерки за защита и съхранение на дома. Но качеството на гост било уважавано дори и от враговете на домакина и те също се въздържали от това да посегнат на гостенин на своя кръвен враг. В този случай жестоката санкция и невъзможността да се получи помирение изигравали изключително сериозна превантивна роля. Поради това може да се каже, че убийствата на гости били рядко явление.

25 Ива Донева. Цит. съч. с. 32.

26 Пак там, с. 34.

Помирение, осъществявано от католическата църква²⁷

Опити за помирение са правени от представители на католическата църква. Тук заслужава да се отбележи, че в Северна Албания (където уважението към Кануна е най-голямо) живеят значителни католически общности. Планинският релеф е затруднил проникването на мюсюлманските проповедници, за разлика от южните, по-достъпни части на Албания, където православието, изповядвано масово, е било подложено на изключително интензивен натиск от османската администрация. За задържане на албанците в Северна Албания (гетите) в лоното на католицизма сериозна роля е изиграл францисканският монашески орден, който редовно е изпращал там свои мисионери. По този начин, необезпокоявани от централната власт, католическите духовници са се радвали на сериозен авторитет през вековете. Следва да се отбележи, че освен духовна, католическите мисионери са осъществявали и социална дейност, което допълнително е помагало за издигането на техния авторитет. Католическата църква се е отнасяла изключително негативно към кръвното отмъщение и то е осъждано в много проповеди. Освен това са били организирани и кампании за помирение между враждуващите родове. Не на последно място, за разлика от мюсюлманските духовници, католическите не са отъждествявани с централната власт с всичките следващи от нея негативи.

Помирение, осъществявано от османската власт²⁸

Османската администрация също е полагала опити за помирение, но успехите тук са с много по-малки мащаби, отколкото при католическите духовници. Причината за това се корени във факта, че тук убиецът, освен, че е трябвало да плати на семейството на убития, е следвало да носи и сериозна санкция от страна на държавната власт. Валията на Шкодра Мустафа Паша през 1857-1858 г. изготвя инструкции за това как следва да се наказват убийците, както и законопроект за създаване на комисия за помирение на враждуващите родове.²⁹ Тази комисия периодично обявява „служебен“ мир, който

27 Явор Цветанов. Кръвното отмъщение в Албания от XVII до средата на XX век. Курсова работа. Сп. „Етнология“, СУ, III Курс, с. 23.

28 Явор Цветанов, Цит. съч., с. 26.

29 Lewis, I. M. History and social anthropology, с. 285, достъпна на адрес: https://books.google.bg/books?id=aYFHAQAAQBAJ&pg=PA285&lpg=PA285&dq=Mustafa+a+Pasha+Shkoder+Kanun+1857&source=bl&ots=t3rhh_JjCc&sig=ZM4kgNPx3aS6h74t1gFC76jh_nU&hl=bg&sa=X&ei=qZoqVdeLFIHKsgHwyoKAAg&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=Mustafa%20Pasha%20Shkoder%20Kanun%201857&f=false

обаче не е имал масово приложение, тъй като живеещите в труднодостъпните планински области албанци не са се подчинявали на държавната власт.³⁰ Причина за неуспеха на опитите за помирение се корени във факта, че законът е предвиждал санкция и за всеки, който укрие убиец. А доколкото гостоприемството е една от най-уважаваните ценности у албанците, законът се е оказал в рязко и драстично противоречие с философията на Кануна и с традицията на хората, към които е бил насочен. Това е предопределило и невъзможността да бъде прилаган така, че да постигне трайни резултати.

В чисто времево отношение правилата на Кануна се прилагали в ситуация, в която албанската държавност липсва, а териториите, населени с албанци, са под чужда (османска) власт. След възникване на самостоятелна Албания през 1912 година започват да се създават нови закони, по които да се регулират обществените отношения. В тези условия Канунът започва да става нежелана реалност. Но опитите да бъде устроена младата държава се сблъскват с изключителната сила на традицията и държавността губи битката с Кануна, а по време на Първата световна война, при практическата липса на албанска държавност, приложението на обичайното право се възражда с нова сила. Затова допринасят и намиращите се на албанска територия окупационни войски, които целенасочено поощрявали враждите и отмъщението, за да се генерират разногласия и разделение, които пък от своя страна да отслабят възможността за съпротива.

Опити за елиминиране на действието на Кануна на Лека има по време на управлението на православния духовник Фан Ноли.³¹ След вземането на властта през 1924 г. той прави опити за провеждане на реформи и модернизация на албанската държава, което включва и негативно отношение към старите правила. Но тези реформи предизвикват недоволството на влиятелни кръгове в страната и те организират бунтове, а бъдещият крал на Албания Ахмед Зогу начело на югославска армия влиза в страната и сваля от власт правителството.

Реално погледнато, най-големи успехи в битката с приложението на Кануна на Лека албанската държава има по време на управлението на комунистическия режим след Втората световна война. Съпротивата по време на войната е срещу окупационната италианска армия. За да постигнат успехи срещу значително по-силния враг, албанците трябвало да извървят пътя към единение, което включвало в себе си нуждата от забравяне (или оставяне на заден план) на противоречията. Партизанските отряди, борещи се срещу италианските окупационни

30 Явор Цветанов. Цит. съч., с. 27.

31 Миранда Викърс. Албанците – съвременна история. Пигмалион. 2000.

войски, полагат усилия за прекратяване на убийствата като кръвно отмъщение.

След края на войната комунистическата партия възприема кръвното отмъщение като пречка за обединението на народа и започва сериозна борба за изкореняване на правилата на Кануна. За разлика от предишните опити сега властта има много по-сериозни успехи в тази борба. Една от причините за тези успехи е премахването на частната собственост, която преди това е била един от основните източници на конфликти. След като собствеността става колективна – на цялото общество, споровете, които биха могли да възникнат за нея, се обезсмислят преди възникването им.

Сериозно превантивно действие срещу кръвното отмъщение има и приетият наказателен закон, в който е налице квалифициран (по-тежко наказуем) състав за убийство, извършено поради кръвна вражда. В този случай убиецът се наказва по-сериозно, отколкото в други случаи на убийство. По този начин, оказвайки се между „два огъня“ – от една страна държавата, а от друга желанието за мъст на роднините на убития, мотивацията за кръвно отмъщение резонно се редуцира. В допълнение държавата предприемала и по-мощни рестриктивни мерки. Не само отмъстителят, но и целият род бил изселван в други части на държавата.

Всичко това дава сериозни резултати, но в някои аспекти има и обратен ефект. В опитите си да ограничи приложението на Кануна на Лека комунистическата власт започва преследване срещу старейшините, които го познават и прилагат. Много от тях са изпратени в затвори или в концентрационни лагери. Това обаче поражда един друг неочакван проблем. Независимо от усилията на централната власт, на много места, особено такива, които са по-трудно достъпни, приложението на Кануна продължава, но при липса на хора, които познават правилата, се започва едно своеволно „правораздаване“. Всеки прилага отмъщението така, както той го разбира и смята за правилно. И тъй като не всички са били запознати например с това, че жените и децата са неприкосновени, много от тях стават жертви и вместо към порядък се отива към по-голям хаос.

Все пак трябва да се признае, че след възникването на самостоятелната албанска държава режимът на Енвер Ходжа е успял да постигне най-голям успех в битката за прилагане на обективното право за сметка на обичайното.

В историята на Албания може да се види една интересна тенденция: при всяка промяна на статуквото, независимо от какъв характер, населението се връща обратно към Кануна и започва с нова сила кръвните отмъщения.

Всичко гореизложено показва, че насилствените опити за изкореняване на уважението към Кануна или не работят, или ефектът от тях е временен и населението при първа възможност се връща към нея. Пътят към трайна стабилност, а оттам и към прогрес на Албания, е помириенето.

Анализирайки опитите за преодоляване на последиците от приложението на Кануна, заслужава да се посочат мащабните акции за помирение сред албанците в Косово.

В Косово живеят преимуществено албанци. Те като своите сънародници от Косово също са почитали, а и все още почитат правилата на Кануна на Лека. Но тук мащабите на неговото приложение не са толкова големи. Причините за това са различни. Косово е част от Югославия, която е значително по-напред в социалното и икономическото си развитие от Албания. В тази връзка в Югославия на практика е решен проблемът с изолираните общности. Действително, в Косово релефът също е планински, но по времето на Югославия е изградена инфраструктура, така че на практика всяко село е достъпно, при липсата на изолираност и при интензивен натиск срещу всички, които не спазват държавното законодателство, а правораздават по собствени правила. В допълнение, в действащото право в Косово по време на Югославия – наказателният кодекс на Косово, прилаган в периода 1977-1989 г., е имало сериозни санкции за престъпления, свързани с кръвното отмъщение.³² Разбира се, всички тези мерки са редуцирали, но не са елиминирали приложението на Кануна на Лека. В Косово също са извършвани много престъпления поради кръвна вражда.

В началото на 1990 година в Косово започва организирано Всенародно движение за помирение на кръвните вражди.^{33,34,35} В рамките на кампанията, която продължава малко повече от две години, участват повече от 800 активисти. Разделени на групи, те действат не само на територията на Косово, но и извън нея – от Шкодренското до Охридското езеро. Според самите участници в резултат на усилията са помирени над 2500 вражди, от които 1200 кръвни. Процесът на помирение включва събирания на големи групи хора на едно място.

32 Denisa Kostovicova. Kosovo the politics of Identity and Space, достъпна на адрес: <https://books.google.bg/books?id=mtHSCXYFpYkC&pg=PA116&lpg=PA116&dq=kosovo+penal+code+kanun&source=bl&ots=f0ccsTJ7fA&sig=szqZk6G2M9hmZg8ZLLV6IRIqXv0&hl=bg&sa=X&ei=DrIrVey9G8mcsgHJyoDoBw&ved=0CCcQ6AEwAQ#v=onepage&q=kosovo%20penal%20code%20kanun&f=false>

33 <http://www.refworld.org/docid/527b53c44.html>

34 http://www.irenees.net/bdf_fiche-experience-613_fr.html

35 <http://www.segabg.com/article.php?id=357149>

Именно затова среща съпротивата на югославските власти, които виждат в събирането на големи групи албанци на едно място опасност от възникване на заговори. За постигането на помирения са вложени огромни усилия, като в редица случаи са правени по няколко срещи с враждуващите родове, а са описани и случаи, в които има повече от 60 опита.

В крайна сметка може да се каже, че инициативата в Косово приключва успешно. След края на въоръжения конфликт в Косово през 1999 г., когато престават сблъсъците с общия враг, се оказва, че вече регистрираните убийства, които са в резултат от кръвни отмъщения, са доста по-рядко срещани, отколкото преди това. Голяма част от помирените вражди не са подновени, а цикълът на убийствата при помирените е прекъснат.

Към настоящия момент все още има случаи на убийства поради кръвно отмъщение, но те са много по-малко и се разглеждат от властите по-скоро като обикновени криминални деяния. Тези престъпления се разследват от Косовската полиция, а не от международните органи (EU Lex). Тук може да се отбележи, че както и в Албания, Канунът на Лека и свързаните с него кръвни отмъщения са характерни само за албанските общности, а не за останалите признати в Косово малцинства (сърби, егюпти, босненци, горани) и т.н.

За съжаление албанците в Република Албания не са последвали примера на своите сънародници в Косово и Македония. Напротив, след падането на комунизма през 1990 г. и първите свободни избори през 1992 година се наблюдава един своеобразен ренесанс за Кануна на Лека. Отслабналият натиск от страна на държавата кара много хора да се върнат обратно към правилата, тачени от техните предци. Катализиращ фактор на завръщането на Кануна в ежедневието на хората безспорно са и някои процеси в Албания като рухването на финансовите пирамиди и бунтовете от 1997 г.

В средата на 90-те години, подобно на други държави в Югозточна Европа, и в Албания се създават финансови пирамиди, които, обещавайки висока доходност, започват да акумулират големи средства от хората, привлечени от атрактивната реклама. Стига се дотам, че, увлечени в мечтите за богатство, много хора продават абсолютно цялото си имущество и влагат всички средства в пирамидите. Известно време тази измамна идилия успява да просъществува, тъй като с приходите от новите вноски се изплащат лихвите по старите инвестиции. В един момент пирамидите са в невъзможност да изплащат обещаните лихви и се получава своеобразен социален взрив. Много хора са вложили абсолютно всичко в търсене на лесна печалба и се оказва, че цялото им имущество е „потънало“.

Албанците излизат на улицата и започват масови бунтове, които разклащат устоите на държавата. В хаоса, освен всичко останало, са разбити и много оръжейни складове, а огромно количество оръжие се озовава в населението.³⁶ Тази анархия от една страна поощрява хората да търсят „спасение“ у доказалия се през вековете Канун на Лека. От друга страна, оказали се с оръжие в ръце, за тях е по-лесно да се върнат към приложението на старите правила.

Към днешна дата, в ХХІ век, призракът на Кануна на Лека продължава да витае из Албания. Той е особено популярен сред мафиотските кланове, които действат не само на територията на Албания, но и из цяла Европа. Популярен е обаче и сред обикновените хора. Веднъж отворена, кутията на Пандора (едно убийство) задвижва спирала, от която няма измъкване. Убийствата следват едно след друго. Получава се така, че много хора (практически хиляди) се принуждават да стоят вкъщи – единственото сигурно място, което при условията на ХХІ век се явява сигурно според правилата на Кануна. Това доброволно затворничество има и тежък социално-икономически момент. Хората, които се крият от кръвно отмъщение, не могат да ходят на работа, респективно нямат доходи. От друга страна, за да могат да преживяват, са нужни средства, които обаче могат да дойдат от две места: или от спестявания, които така или иначе свършват, или от издръжка от близките, което от своя страна представлява сериозна икономическа тежест.

Любопитен момент е, че кръвното отмъщение е познато не само при обикновените хора, но и при политиците.³⁷ Бидейки политици, всички те са се клели пред действащата Конституция на Албания, но някои от тях независимо от нея продължават да почитат правилата на Кануна. Примери за това има немало. Ще посочим един от тях като особено показателен.

През 1997 година двама албански депутати от Северна Албания, Азем Хайдари и Гафур Мазреку, влизат в пререкание в Парламента на Албания. Скандалът завършва с плесници. Няколко дни след скандала социалистът Мазреку прави опит за убийство на демократа Хайдари, като стреля по него пет пъти с пистолет.³⁸ При последвалото разследване и съдебен процес Мазреку пояснява, че е защитавал своята чест по начина, по който той е разбирал повелите на Кануна на Лека.³⁹ Случаят е особено показателен за авторитета на Кануна на Лека в съвременна Албания – в съзнанието на един човек, който бил

36 <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/albania.htm>

37 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

38 Пак там.

39 http://www.kodolanyi.hu/szabadpart/szam5/tnt/back_to_the_torn_out_roots.htm

достатъчно авторитетен, за да бъде избран за депутат, и който е положил клетва да спазва действащото законодателство на държавата, правилата на Кануна на Лека имат непоклатима сила. Уважението към тях е дотолкова голямо, че е готов да престъпи собствената си клетва, за да отмъсти за накърнената си чест по начин, по който смята, че повеляват правилата на обичайното право.

На фона на тази мрачна картина като положителни моменти изпъкват опитите да се организира мащабно помирение по успешния пример на Косово и Македония.

Към днешна дата множество различни неправителствени организации полагат усилия за помирение на враждуващите родове, а оттам и за прекратяване на кръвните отмъщения, с които държавата е неспособна да се справи. Опитите започват още в началото на 90-те години. През 1991 година в Албания са поканени представители на помирителното движение в Косово, за да предадат своя опит. За съжаление успехите от Косово не са повторени и в Албания, въпреки че става въпрос за един народ и практически едно обичайно право. Причините за това са много и различни, като основната част от тях се коренят в това, че албанците от двете страни на границата са живели при различни социални и политически условия: тези от бивша Югославия са били част от много по-напреднала в социално и икономическо отношение държава.

За да се започне процесът по помирение, с който са се захванали неправителствените организации, е необходимо да бъдат открити враждуващите родове и по-конкретно тези, които са се „нагърбили“ с въздаването на справедливост по правилата на Кануна. Това обаче не е лесна задача, защото последните нямат никакво желание да разкриват, че се намират в рамките на кръвна война и че те самите са пролели или са в готовност да пролеят кръв в нея. Ако се разкрият, те попадат под ударите на обективното право, което, както е описано по-долу, предвижда завишени санкции за престъпления, осъществени в резултат от кръвно отмъщение. Близките на убийците и жертвите също не желаят да споделят информация. А представителите на помирителите се явяват външни хора, към които се отнасят с подозрение. Получава се така, че хем всички в едно общество знаят за какво става въпрос, хем тази информация трудно може да излезе и да стигне до помирителите, възприемани сами по себе си като някакъв вид заплаха.

Една от организациите, активно участващи в помирителните процеси, е Лигата на мисионерите на мира, създадена през 1991 година

в Шкодра.^{40,41} Според някои източници организацията бързо набира популярност и създава над 20 клона не само в Албания, но и в Македония, и в Косово. Дейността на Лигата е насочена към създаване на мир и хармония сред семействата; възпитаване у младите хора на мирно общуване. Следва да се отбележи, че Лигата се занимава не само с борба срещу кръвното отмъщение, но и се стреми да помага на семействата, засегнати от такова. Мисионерите на мира са се насочили към идентифициране и анализ на действащите конфликти, за да може да се прецени най-удачният подход за тяхното безкръвно разрешаване. Отделно са провеждани множество срещи с хора от различни обществени групи с цел да им се разяснят всички неблагоприятни последици от действието на кръвното отмъщение: избиване на хора; доброволно затворничество и следващата от това бедност и затруднения в интеграцията на все по-динамично развиващото се албанско общество. За периода от създаването си до 1997 година Лигата на Мисионерите на мира се е свързала с близо 2000 враждуващи семейства, като в резултат от усилията на мисионерите в огромната част от случаите е постигнато помирение. При започване на гражданските размирици след рухването на финансовите пирамиди дейността на Лигата е много затруднена от динамичните процеси в обществото.

На 26 февруари 2001 г. се провежда първият конгрес на „Мисионерите на мира“.^{42,43} В него вземат участие хора от цяла Албания и от Черна гора, а на 10 декември, по случай 10 години от началото на интензивната помирителна дейност, се провежда и Мирна конференция. В началото на 2002 година в северната област Малсия е Маде е проведена мащабна кампания, като е установен контакт с повече от 54 000 души. Като резултат се помиряват 34 враждуващи рода.⁴⁴

През септември 2004 г. е проведен втори конгрес на помирителите в Албания. На него участвалите над 550 помирители от Албания, Македония, Косово и Черна гора, както и представители на държавата и на различните вероизповедания в присъствието на дипломати приемат стратегия за избягване на кръвното отмъщение и за възпитаване на уважение към действащия в държавата правов ред.⁴⁵

Равносметката от дейността на Лигата на мисионерите на мира

40 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

41 Ива Донева= Цит. съч., с. 66.

42 Пак там, с. 67.

43 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

44 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

45 Пак там.

за 12-годишния период от създаването ѝ до 2003 г. са над 3300 помирили семейства; над 6000 разрешени конфликта; над 25 000 човека, „освободени“ от собственото си затворничество, което са били предприели, за да спасят живота си.

Друга организация, работеща много интензивно за постигане на помирение и предотвратяване на кръвното отмъщение като метод за правораздаване, е Комитетът за национално помирение (на албански език – „ajtimi“).⁴⁶ Той е създаден през 1996 г. в Тирана, негов председател е Джин Марку и към настоящия момент се явява една от най-популярните организации, занимаващи се с помирение. Основната цел на Комитета за национално помирение е да убеди хората да изоставят използването на Кануна на Лека и да се обърнат към националното законодателство на Албания. За постигане на своите цели помирителите на Комитета се опитват да достигнат до всяко селище, в което има конфликт, чрез работни групи, обикновено състоящи се от трима човека: представител на Комитета, представител на местната власт и уважаван в съответното село човек, например директор на училище.

През юни 2000 година Комитетът за национално помирение организира своята първа конференция, на която са поканени и присъстват тогавашният президент на Албания Реджеп Мейдани и министърът на публичната служба Спартак Почи. Към тях е отправена молба от представителите на Комитета неговата дейност да бъде уредена със законодателен акт. Молбата е удовлетворена три месеца по-късно с решение на Трибунала в Тирана от 18.10.2000 г.⁴⁷

През 2001 година в град Пука в Северна Албания Комитетът за национално помирение организира среща на помирителите от северните и от някои южни райони на Албания. Поканени са и присъстват също така представители на държавната и на местната власт, на изповеданията в Албания, на образованието, както и някои от неформалните лидери на обществото в Северна Албания. В приетата на тази среща декларация, която е подкрепена с пълно единодушие, се акцентира върху необходимостта от признаване и уважаване на авторитета на държавата; да се зачитат и спазват действащите закони; убийците да получават своето наказание, но от държавата и по установения за това ред, а не чрез кръвно отмъщение.

Проблемът, който пречи за реализацията на всичко това, е недостатъчната заинтересованост на държавата в тези инициативи. Действително от нейна страна има симпатии към дейността на

46 <http://www.pajtimi.com/index.php?faqe=rrethneshang>

47 Пак там.

различните организации, които се занимават с помирение, но тези симпатии са по-скоро пасивни, което до голяма степен обрича усилията на комисиите на трудности.

Друга инициатива на Комитета за национално помирение, която заслужава да се отбележи, е проведената през лятото на 2005 година доброволческа експедиция във всички населени места в Албания. Тя е ръководена от 160 активисти на Комитета и успява да привлече над 2 600 доброволци. Резултатите от експедицията са изненадващи, при това в негативен план. Оказва се, че на много места хората изобщо нямат представа, че в Албания се полагат усилия за преодоляване на конфликтите. Масово се констатира и слаба работа на полицията. Последното обаче има своето обяснение, тъй като над 400 полицаи са загубили живота си по време на опитите за национално помирение. А в допълнение към това е и фактът, че усилията на полицията не са реципрочни на тези на съда и прокуратурата, което довежда до допълнителна демотивация.

Заслужава да се отбележи и кампанията „Стига“ (Mjaft), организирана от Ерион Велиай, който е завършил образованието си в САЩ и след завръщането си в Албания се опитва да промени страната си. Неговата инициатива не е насочена само срещу Кануна на Лека, но и срещу корупцията, трафика на хора, бедността – всичко, което спира развитието на Албания. В рамките на една седмица организират повече от 80 доброволци обикалят най-големите албански градове: Тирана, Дуръс, Елбасан, Вльора, Берат, Фиер, Люшня, Круя, Саранда, Корча, Гирокастро, Поградец.^{48,49}

Сериозен принос в опитите за преодоляване на последиците от кръвното отмъщение имат и женските организации. В тях членуват жени, които са загубили свои близки в резултат на кръвно отмъщение. През април 2003 г. дружествата на жените организират в Шкодра протест на вдовиците срещу кръвното отмъщение и мълчаливата пасивност на властите. На 22 май 2003 г. по инициатива на жените в католическата църква в село Ибал, община Пуке, започва помирение на враждуващите и освобождаване на затворените. Резултатът от тази инициатива е над 600 помирени семейства.⁵⁰

Една от инициативите на неправителствените организации, която заслужава особено внимание, е предложението на Емин Спахия за пренаписване на Кануна на Лека, иначе казано за приемане на „изменения“ в същия.⁵¹

48 Ива Донева. Цит. съч., с. 71.

49 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

50 Пак там.

51 Ива Донева. Цит. съч., с. 73.

Самият Емин Спахия е бил председател на една от неправителствените организации, борещи се за помирение – Национален съюз за борба с кръвното отмъщение. Вложил сериозни усилия в постигането на помирение, в крайна сметка той самият става жертва на кръвно отмъщение, като е застрелян през август 2004 г. пред собствения си дом в Шкодра. Има различни версии за причините за смъртта му: спор за земя, кръвно отмъщение, в което е участвал родът му или лично естество. Представители на албански неправителствени организации смятат, че е много вероятно убийството му да е заради неговата дейност, изразяваща се в полагане на усилия за постигане на помирение, както и заради ръководените от него групи за събиране на незаконно оръжие.

Идеите на Емин Спахия са реализирани през април 2005 г. Тогава се провежда голяма среща, на която има представители на различни кръгове на обществото. На тази среща „промените“ в Кануна на Лека са официално приети. В тях е отразена философията, че не бива едно убийство да предизвиква след себе си вълна на отмъщение. На преследване и отмъщение по „новите“ правила подлежи само убиецът, а неговото семейство е свободно. „Измененията“ постановяват също така, че никой няма право да укрива убиеца или да му помага да избяга. Тези, които си позволят да нарушат това правило, се считат за игнорирани от обществото.⁵²

Не може да се каже, че тези „изменения“ са приети от всички хора, към които са насочени. Забраната за укриване на престъпник се намира в противоречие с един от основните институти на обичайното право – този на госта. Въвеждайки забрана за укриване на убиеца, се „посяга“ на госта и на правото да се потърси убежище. Отделно от това опитът показва, че първите правила на Кануна просто не могат да бъдат заличени от съзнанието на хората и при всяко обществено разтърсване кървавите правила на първоначалния вариант отново влизат в действие. Пример за това е цитираният по-горе провал на Енвер Ходжа да изкорени уважението на Кануна, при това с цялата мощ на репресивната държавна машина зад себе си.

Отделно от горното, т.нар. изменения са нож с две остриета. От една страна, има резон в логиката на Емин Спахия, че при положение, че населението така или иначе не може да бъде откъснато от преклонението си пред старите правила, е по-добре на тях да не бъде посягано, а да бъдат променени, като тази промяна изхожда от самите хора, които по този начин би трябвало да я приемат веднъж завинаги. От друга страна, Канунът е запазил своето влияние, именно защото е

52 <http://bgconv.com/docs/index-13019.html?page=2>

древен и, от гледна точка на хората, неподвластен на времето и има голяма вероятност много от хората да не приемат тези изменения, именно защото се посяга (макар и частично) на нещо фундаментално. Не на последно място, мащабната инициатива за промяна на Кануна нанася сериозен удар на всички усилия населението да бъде убедено, че трябва да остави в миналото кървавите правила, които са носели нещастие столетия наред. С инициативата за подобни изменения на опитите на Комитета за национално помирение да убеди населението, че просперитетът му минава през спазване на държавното, на писаното, а не на обичайното право, се нанася сериозен удар. Канунът печели поредната битка със съвременното, а за да се промени мнението на населението, трябва да се вложат още по-сериозни усилия. И накрая, от гледна точка на обективното право на Република Албания „измененията“ на Кануна са незаконно, лишено от правна логика и правно действие занятие, което уронва престижа на държавността в Албания, като се създава усещане едва ли не за узаконяване на убийствата.

Неправителствените организации продължават да работят съвместно с държавните институции. Независимо от това помирителните организации често и с основание критикуват държавната власт за нейната пасивност. Действително са налице някои законодателни решения.⁵³

Чл. 78 от Албанския наказателен кодекс касае умишленото убийство. За такова се предвижда затвор от 15 до 25 години. Когато обаче мотивът за убийството са лихви или кръвно отмъщение, е налице квалифициран състав, който предвижда затвор от не по-малко от 20 години до доживотен.

Предвиден е и престъпен състав при заплахата за отмъщение. Чл. 83а предвижда затвор за три години в случай на заплахата за кръвно отмъщение.

Криминализирано е и подбуждането към кръвно отмъщение. Чл. 83б предвижда затвор за три години в случай на заплахата за кръвно отмъщение, ако не съставлява по-тежко престъпление.

Като цяло може да се направи изводът, че инициативите на неправителствените организации, сред които се открояват комитетите за национално помирение, имат положително влияние за съвременното албанско общество. Но изминалите почти 25 години показват, че само по този начин трудно могат да бъдат постигнати трайни резултати.

Причините за това са много:

53 <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Неправителствените организации нямат нужния ресурс да осъществяват своята помирителна дейност непрекъснато, а кампанийните прояви не могат да имат постоянен резултат.

Необходима е подкрепата на държавата. Вярно е, че държавата се отнася положително към усилията на различните организации да прекъснат убийствата, но това положително отношение не е достатъчно. Добронамерената пасивност на държавните органи оставя у населението впечатление, че дейността на помирителните комисии е нещо временно, което ще утихне. Въпреки че несъмнено много от обикновените хора биха се чувствали по-свободни и спокойни без кръвното отмъщение, те не могат просто да го забравят и да го захвърлят зад гърба си. Духът на Кануна, който е регулирал обществените отношения столетия наред, е твърде силен. И доказателство за това е неговото широко приложение след падането на комунистическия режим.

За да се постигнат реални резултати, трябва да се направи анализ на натрупания досега опит и да се изготви стратегия, която обаче да не бъде кампанийна и впоследствие затихваща, а такава с визия за години и дори десетилетия напред. Както посочихме и по-горе, досега най-големи успехи в борбата срещу Кануна на Лека е имал комунистическият режим на Енвер Ходжа, като същевременно най-трайни са резултатите от усилията на помирителните комитети. Следователно пътят за краен успех трябва да се търси в комбинация от двете. Удачен вариант изглежда описаният по-долу.

През XXI век ерата на информационното общество прави света все по-малък, а посланията стигат все по-лесно и до най-отдалечените и трудно достъпни географски точки. Тук трябва да се внесе уточнението, че след падането на комунистическия режим Албания има сериозно икономическо развитие, а влизащите от емигрантите капитали допринасят за вдигане на стандарта на населението, което от своя страна означава, освен всичко останало, достъп на практически почти цялото население на Албания до телевизия, а на огромни негови части и до интернет. В тази светлина би било добре, ако държавата започне масова телевизионна, печатна, радио и интернет кампания в полза на действащите правила и против приложението на Кануна. В тази кампания обаче не трябва да се използва заплахата, характерна при управлението на Енвер Ходжа. По-скоро е препоръчително да се акцентира върху повсеместното нещастие на невинни хора, което е в резултат от безконтролните убийства. Трябва да се разясни, че действащите закони дават по-добър резултат от кръвопролитията и че държавата се отнася много сериозно към всеки, който дръзне да причини нещастие другиму, защото смята, че така му повелява Кануна.

В тази връзка е необходимо да се помисли за по-строги наказания за престъпления, които са осъществени с цел кръвно отмъщение. Тук искаме да отбележим, че към момента наказанията в наказателния кодекс на Албания са твърде високи – наказанието за убийство, предвидено в чл. 78, е много сериозно и завишаването едва ли ще има желани прерантивни ефекти. По-скоро трябва да се търси път във вариативността, т.е. освен наказанието лишаване от свобода кумулативно да се налагат и други наказания. Предвид факта, че Албания е вече държава с пазарно ориентирана икономика и частна собственост, най-логично изглежда да се обърне специално внимание на имуществените санкции. Хората в Албания са живели твърде дълго в дълбока бедност и поради това в обществото се ценят материалните блага, които по време на комунизма, а и след него, са били мираж. Т.е. ако при престъпление, осъществено в резултат от кръвно отмъщение, се налагат имуществени санкции, включващи сериозна глоба и / или конфискация на имуществото, желанието да се правораздава по правилата на Кануна безспорно ще намалее. Същият подход може да се приложи в разпоредбите на споменатите по-горе чл. 83а и чл. 83б от Албанския наказателен кодекс, санкциониращ заплахата с кръвно отмъщение. Освен това тук може да се прибави и допълнително наказание – забрана да се заема държавна длъжност за определен период от време. Ноторно известно е, че в държавите, които все още правят усилия да достигнат развитието на останалите, държавната работа е доста желана, тъй като дава възможност за постоянен доход, който не се влияе в такава степен от социалните или икономическите трусове както частният бизнес. Угрозата, че е възможно човек да отреже пътя си към държавна служба, със сигурност ще има сериозен прерантивен ефект у много хора в обществото. Би могло да се помисли и за изменение в социалното законодателство, което препяства възможността за получаване на социални помощи на хора, уличени, че прилагат правилата на Кануна или че помагат на хора, извършили престъпление заради кръвно отмъщение.

Разбира се, освен да се приемат „на книга“, законовите правила трябва и да се популяризират. Държавата трябва да създаде у хората впечатлението, че отгук нататък няма да има никакви компромиси с тези, които игнорират правилата и се придържат към кървавите повели на Кануна на Лека. Държавните органи трябва да започнат да прилагат стриктно и без компромиси тези правила. По този начин ще стане ясно, че път назад няма. Негативният натиск самостоятелно не може да окаже нужното въздействие върху хората, независимо колко силен и постоянен е той. При първа възможност приложението на Кануна отново ще стане масово, което със сигурност ще доведе до нов прилив

на хаос. Тук идва ролята на помирителните комисии. Тяхната основна дейност е помиряване на враждуващите семейства. Помирителните комисии имат и друга цел – да превъзпитат населението, като разяснят предимството от спазването на законите, приети от Народното събрание на Албания. В общи линии в рамките на гореизложеното са усилията и на неправителствените организации, занимаващи се с помирителна дейност.

Въпреки присъединяването на Хърватия към Европейския съюз и стабилността на Черна гора като страна кандидатка за членство в ЕС Западните балкани все още се приемат като източник на несигурност. Причините за това са както в Косово, което предвид твърдата позиция на Сърбия, подкрепяна от Русия, изпитва сериозни затруднения да се легитимира като самостоятелна държава, така и в Албания. Въпреки че и в двете държави живеят албанци, причините за това са различни. Албания дълго време е била твърде изостанала в сравнение с останалите държави и това изоставане не може да бъде наваксано лесно. След промените от 1990 година Албания е поела по своя нов път на развитие. Част от него вече е извървян – държавата е член на НАТО и е отправила своя поглед към членство в Европейския съюз. За да бъде постигнато то, обаче, има доста неща, които трябва да бъдат свършени. Едно от тях е осигуряването на законност, което минава задължително през елиминиране на приложението на Кануна на Лека. Помирителните комисии дават своя сериозен принос в тази насока, като благодарение на техните усилия са спасени животите на хиляди хора, а много други са могли да напуснат състоянието на доброволно затворничество от страх за живота си поради грозящото ги кръвно отмъщение.

Стабилността на Западните Балкани задължително минава през осигуряване на стабилност и сигурност в Република Албания. Това не може да се постигне, докато в обществото има значителни групи, които не се интересуват от повелите на действащото право, а предпочитат да търсят справедливостта в кървавите правила на Кануна, водещи до резултати, недопустими за XXI век. С преодоляване на приложението на Кануна на Лека албанското общество ще направи поредната голяма крачка към стабилност не само на държавата, но и на целия регион. Това би било също сериозна крачка по пътя на Албания към членство в Европейския съюз. От усилията на държавата зависи всичко това да се случи, а Канунът да заеме достойното си място в историята, албанското общество да се ограничава по отношение на него само до изучаване и анализиране на феномена, регулирал отношенията на хората повече от половин хилядолетие.